

29. ՔՈՍՍԵՆ ՈՒ ԹԱԳԱՎՈՐԻ ՏՂԵՆ

Կըլնի, շիլնի մի թագավոր: Էդ թագավորը կունենա թաք էրկու տղա, էլ զադ չէ: Օրեն մի օրը էդ թագավորը իրա տղեքանցը, իրա նաղիր-վեղրին կկանչի, կասի.— Ձեզ էլ ա ալան, ասսու՛ն էլ, որ հա՛յ-հա՛յս զնացել ա, վա՛յ-վա՛յս ա մնացե, աջալս էկել ա, պտի մեռնեմ, էկե՛ք քանի սաղ ու կենդանի եմ, իմ ձեռովը կտակս անեմ: Իմ սաղ թագավորութլունը,—կասի,—տալիս եմ մենձ տղիս, մի Աքլտր ու մի Կատու ունեմ, էն էլ տալիս եմ պուճուր տղիս:

Կասի ու ֆողին կտա: Կտանեն թագավորին առք-փառք, ոնց որ կարգն ա, կթաղեն, կթողան կգան: Էդ մենձ տղին կշինեն թագավոր, կնստացնեն թախտին, որ հոր երկիրը կառավարի¹: Անց կկենա բսենց մի քանի վախտ. օրեն մի օրը պուճուր աղպերը կգա մենձ աղպոր կուշտը:

— Ա՛յ աղպեր,— կասի,— բոլ ա ինչքամ քու ումուղին մնացի, մեր հերը ոնց որ կտակ² ա արե, բե՛ իմ փայը տո՛ւ, էթամ իմ բանին:

— Ա՛յ աղպեր,— կասի մենձ աղպերը,— շատ էլ մեր հերը բռենց կտակ ա արե, ի՛նչ անենք. դու ա՛րի գոթիդ քարը վե՛ր

¹ Գրառման ձևադրում բանահավաքը այս բառն ուղղել է, դարձրել՝ յոլա տանի (Մ. Կ.):

² Գրառման ձևադրում բանահավաքը այս բառն ուղղել է, դարձրել՝ վա- փաթ (Մ. Կ.):

ածա, ըտենց բան մի՛ անի, արի՛ իմ կշտին կա՛ց, մեր հոր երկիրը յուր տանենք, քանի սաղ ու կենդանի ենք. իրար հեննա զըլնենքս դինջ ապրինք:

— Զէ՛, որ չէ,— կասի պուճուր աղպերը,— մեր հոր վասիսթը ես գետինը շեմ քցի. պտի էթամ, որ պտի էթամ:

Մենե՛ աղպերը, որ տենում ա էլ ուրիշ ճար չկա, բերում ա պուճուր աղպոր փայլ տալիս ա, հեննեն մնաս բարով ասում, ճամփու դնում:

Պուճուր աղպերն ա՛ Աքլորն ու Կատուն վեր ա ունում մի ճամփա բռնում, էթում: էթում ա, էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մի շաբաթ, էրկու շաբաթ, մախլասի՝ մի ամիս. հասնում ա մի գեղ: էդ գեղի գլխին սրան մի Քոսա ա ռաստ գալի:

— Բա՛րով, թագա՛վորի ցեղ,— ասում ա Քոսեն,— էդ ո՞ր խաչիցն ա մեր գեղն ես էկե:

— Ա՛սսու բարին, Քոսա աղպեր, էթում եմ ղարբություն,— ասում ա թագավորի տղեն:

— Բա ս որ ըտենց ա, ա՛րի էթանք մեր տունը ղոնաղ, մի քիչ հաց-մաց կուտես, կդինջանաս, էլ եդ վե կկենաս, կէթաս քու ճամփեն:

Թագավորի տղեն աղաք շեմ ու շում արեց, թե՛ չէ՛, շեմ գա, համա տեհավ Քոսեն շատ ա զոռում, դեմ ընկնում, վեցըր կակղում ա՛:

— Լա՛վ,— ասեց,— որ ասում ես, էթանք:

Վեր ա կենում Քոսի հեննա գալի նրանց տունը: Զունքի Քոսեն իմաստուն ա ըլնում, ալբիալը իմանում ա ի՛նչ հունար կա թագավորի տղի Աքլորի միջին. միտք ա անում, բալի մի ֆանդով նրա Աքլորը մորթել տա, միջի թլիսմը վեր ունի, իրան պահի:

Տղին ղրաղ ա կանչում, ասում.— Տե՛ս, ա՛յ որդի, հացի վրեն ես քեզ մի մհանով կծեծեմ, ի՛նչ անենք, շանենք՝ ձենդ չես կտրի, ընչանք մեր ղոնաղի արլորը շմորթեն, իմացա՞ր:

— Լա՛վ,— ասում ա, տղեն— ոնց ասացիր՝ ընենց էլ կանեմ: Եննա Քոսեն կանչում ա կնկանը.— Ա՛յ կնիկ,— ասում ա,—

¹ Գրառման ձեռագրում բանահավաքի ձեռքով այս արտահայտությունը քնդված է, վերականգնում ենք (Մ. Կ.):

Թե՛ղ արա հացի թագարեք տես, մընք էլ ենք սոված, մեր ղոնաղն էլ։ Խնդհը շատ ճամփա ա էկե՝ բեզարած կըլնի, հաց ուտենք, որ մի քիչ դինջանա, մե՛ղք ա։

Կնիկը սուփրեն՝ բերում ա քցում, հացից-մացից, մածնից-ղաղից, ինչ կա, չկա տանը՝ բերում ա սուփրի վրեն շարոտում։ Նստում են հացի։

Ուտելու վախտը Քոսի տղեն մածունը դաստի հա՛ վեր ա ունում, լողղում դռին, հա՛ վեր ունում, լողղում դռին։ Քոսեն էս սր շի տենում, վեր ա կենում տեղիցը, ա՛ռ հա մի սիլլա՝ տղի էրե-սին։ ո՛ր շի տալի, քիչ ա մնում աչքի պեծը թռչի։ Տղեն, որ գիտար բանը ընչումն ա, սիլլի վրեն մի զոռ՝ց ա քոքում, մի զոռ՝ց ա քոքում, որ աստոծ հեռու տանի։ Հերը, մերը ի՛նչ անում են, շեն անում, տղեն ձենը շի կտրում։

— Ա՛յ որդի,— հարցնում ա Քոսեն,— ի՞նչ ես ուղում, ասա տանք, թաքլի ձենդ կտրես, անկաշներս դինջանա։

— Հավի միս եմ ուղում,— ասում ա տղեն լացակրկնած։

Մերը վեր ա կենում, ինչքամ հավ ունեք՝ քոմմա մորթոտում ա, էլի տղեն ձենը շի կտրում։

— Ախար ի՞նչ ես ուղում,— թաղաղան հարցնում ա հերը,— հավի միս իր ուղում, մեր հավերը սաղ մորթոտեցինք. հմի՞ ինչ ես ուղում։

— Էս մեր ղոնաղի Աքլորի միսը ընչանք չուտեմ, ձենս շեմ կտրի, ի՛նչ ուղում եք՝ ա՛րեք։

Վերջը ղոնաղի զահլեն որ էթում ա.— Ա՛յ ջանը՛մ,— ասում ա,— էդ էրեխեն մեռավ լաց ըլնելոն, մի Աքլորի մա՛լիաթն ինչ ա, վի կացեք իմ Աքլորը մորթեք, մե՛ղք ա, բալքի ձենը կտրի։

Ջաթի Քոսեն էլ դրան էր բանդ. էն սհաթը տեղիցը վեր ա կենում ղոնաղի Աքլորը մորթում ա, նո՛ր որ տղեն ձենը կտրում ա։

— Ա՛յ կնիկ,— ասում ա,— էս լավ էլավ, հաղիբ ըսենց աղիղ ղոնաղ ունենք, էդ հավերիցը մի լավ հարիսա դի՛, գշերով-գշեր-հանա մեր ղոնաղն ուտի, նոր ճամփա ընկնի։

Կնիկը վեր ա կենում իրանց մորթած հավերը, թաղավորի տղի աքլորը ղաշանդ թերուում ա, իստկում, լավ փորը-մորը լվանում, լցնում մենծ պղինձը, թուղիբը վառում, հարիսեն դնում վրեն։

¹ Գրառման ձեռագրում՝ դաստախուներ. ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.)։

էն բաշտեն ժամի ձենը որ Քոսի անկաջն ա ընկնում, վեր ա կենում էթում ժամ, շունքի Քոսեն աստու իրան օրը, ինչքամ էլ որ վռալ բան ունենար՝ առավոտ, իրիկուն պտի ժամ էթար։ Քոսեն որ վե կացալ գնաց, թագավորի տղեն էլ վե կացալ, հագնվեց, որ էթա իրա ճամփին։ Վե կացալ տեհալ Քոսեն տանը չի։

— Ա՛յ քիր,— ասեց Քոսի կնկանը,— դե ինձ ճա՛փու դի, էթամ իմ բանին, ես չեմ կարա կենամ, ընչանք Քոսի գալը։

Քոսի կնիկը շատ դեմ կընկնի, թե.— Կա՛ց հարիսա ուտենք, հմի որդիորի ա հազիր կըլնի։

Թագավորի տղեն անկաջ չի անի, կասի.— Պտի էթամ, որ պտի էթամ։

— Բա որ ըտենց ա,— կասի Քոսի կնիկը,— էթամ մի հալ բերեմ, դի՛ հացիդ մեջը, ճամփին կուտես։

էթում ա, հենց քաֆթիրը հարըսի մեջը տալու բաշտան, սա-տանական հենց թագավորի տղի Աթուրն ա դուա գալի. հանում ա մի հացի մեջ կոլոլում, բերում տալի թագավորի տղին։ Թագավորի տղեն Քոսի կնկա հեննա մնաս բարով ա անում, վե կենում ընկնում ճամփա։

Սրան թողանք էթա. գանք խաբար տանք Քոսիցը։

Ժամը որ դուա ա գալի, Քոսեն վեր ա կենում, գալի տուն։ Գալիս ա տուն թե չէ, կնկանը հարցնում ա.— Ա՛յ կնիկ, մեր ղոնաղն ո՛ւր ա, չըլնի՞ գնացել ա։

— Բա ի՛նչ ա արե. ի՛նչ արի, շարի՝ շմնաց, թե՛ վռաղ եմ։

— Ծամփի պաշար հո չտվի՞ր։

— Բա ի՛նչ անեի, մեղքը չէ՛ր. էսքամ հավի, աթուրի միշիցը բա մի դադ չտա՛յի։

Քոսեն քաֆթիրը վեր ա ունում, վազում դպա հարըսի պղին-ծը։ Դե՛ս ա քրքրում, դե՛ն ա քրքրում, դե՛ս ա տալի, դե՛ն ա տալի, շատ ա ման գալի, համա թագավորի Աթուրը չի գտնում։ Փոր-փոշ-ման թողում ա գալի կնկա կուշտը։

— Վա՛յ, քու տունը չքանդվի, ա՛յ կնիկ,— ասում ա,— դու էդ ի՛նչ օյին հանեցիր՝ իմ գլուխը,— ասում ա, ու յա՛լլա դռնե դուա գլուխն առնում կորչում։

¹ Գրառման ձևագրում՝ բերիք. ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.)։

Թող Քոսեն էթա, գանք խաբար տանք Թագավորի տղիցը:

էս տղեն ա՝ էթում ա, էթում ա, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, ճամփին մի սառը, քըջան աղբրի ա ռաստ գալի: «Ա՛րի,— ասում ա,— էս աղբրի կշտին նստեմ, մի քիչ հաց-մաց ուտեմ, դինջանամ, նոր վե կենամ ընկնեմ ճամփա»:

էդ աղբրի դրաղին նստում ա, բերում ա դաստախունը բաց անում, որ հաց ուտի: Էն հավի մսիցը ուտում ա, ուտում ա, ուտում ա, ընչանք ճնաղը որ ուտում ա, տենում ա, ըհը՛, ճնաղի արանքին մի ժանգոտած Մատանիք: Վեր ա ունում, դնում մատը: Դնելու բաշտան տենում ա էրկու արաք, հրես էկան աղաքին կաննեցին:

— Հը՛, ի՛նչ ես հրամայում, Թագավորի ցեղ,— ասեցին արաքները:

Թագավորի տղեն մնաց արմացած, թե էս ի՛նչ բան ա, էս արաքները ո՛րդիան դուս էկան, ըտե ցցվեցին. մի վախտ մնաց շշմած, գլխի վրեն մոլորած, համա բիրդան որ ուշը վրա էկավ¹, ասեց.— Ինձ տա՛րեք Ֆլա՛ն Թագավորի երկիրը:

էն սհաթը արաքները տղին վե կալան, դրին ունների վրեն՝ յա՛լլա, տարան որդե ասել էր, ընդե վե դրեցին, թողին գնացին: Էդ տղեն էր՝ գնաց, գնաց՝ տեհավ, հրեն մի գեղ ա էրևում, զաթի մութն էլ գետինը կոխել էր: ասեց. «էթամ տենամ էն գեղումը ի՛նչ կա, ի՛նչ չկա»:

Ճամփա ընկավ դպա էն գեղը: Հասավ էն գեղը, մի քուշա բռնեց, դուզ գնաց: Գնաց, գնաց, տեհավ՝ հրեն մի պառավ կնիկ քուշի դռանը նստած թեշին ձեռին թել ա մանում:

— Բա՛րով, նա՛նի,— ասում ա Թագավորի տղեն:

— Ա՛ստու բարին,— ա՛յ որդի,— ասում ա պառավը,— էս բեվախտին ո՛ւր ես էքում²,— հարցնում ա:

— Եսի՛մ, նա՛նի, դարիբ, անտեր տղա եմ, էթում եմ էլի: Նա՛նի, ինձ տղա չե՛ս շինի,— հարցնում ա Թագավորի տղեն:

— Խի՛ չեմ շինի,— ասում ա պառավը,— զաթի ես էլ տղա չունեմ, հրես պառավել եմ, մինը չունեմ, որ պահի ինձ, մուղաթ կենա, նեղ օրին հավարիս հասնի, մատիցս փուշ հանի:

¹ Գրառման ձեռագրում՝ խելը գլուխն էկավ. ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

² Գրառման ձեռագրում՝ որդիա՞ն ես գալի. ուղղումը բանահավաքինն է (Մ. Կ.):

— Բաս որ ըտենց ա, ես քեզ՝ տղա՛, դու ինձ՝ մե՛ր, դա-
րուկ ե՛ս:

— Ղա՛րուկ եմ,— ասում ա պառաւլը:

Թագաւորի տղին աղաք ա անում, տանում տուն:

Անց ա կենում ըսենց մի վախտ, մեր ու տղա շատ սիրով
իրար հեննա յուլա ին էթում:

Օրեն մի օրը տղեն գալիս ա, մորն ասում.— Նա՛նի շան, քեզ
մի բան եմ ուզում ասեմ, չեմ գիտա անկաջ կանես, թե չէ:

— Ա՛սա, ա՛յ որդի,— ասում ա պառաւլը,— ասա անկաջ կա-
նեմ, խի՞ չեմ անկաջ անի:

— Ուզում եմ էթաս Թագաւորի աղջիկն ուղես ինձ, ի՞նչ
կասես:

— Վա՛յ, ֆո՛ղն իմ գլխին, հո չէ՞ս գժվե, ըտենց բան ո՞նց
կըլնի, մենք քյասիպ, օրեն հացի կարոտ ենք, Թագաւորը խելքը
հո հացի հետ չի կերե՛ քեզ աղջիկ տա, հլա վախում չէ՞ս մեր գըլխ-
ներն էլ կտրիլ տա, թե խի՞ չեք ձեր ոտը ձեր կարպետու գյորա
մեկնում: Էն վախտը ի՞նչ կասես:

— Որ չուղես,— ասում ա տղեն,— ես էլ գլուխ կառնեմ,
կկորչեմ:

Սա՛ հա՛, նա՛ չէ՛, սա՛ հա՛, նա՛ չէ՛, սա՛ հա՛, նա՛ չէ՛, տղեն
մորը որ շատ զոռում ա, մերը վեր ա կենում էթում Թագաւորի
կուշտը: Դառը-տխուր էթում ա Թագաւորի խնամաքարի վրեն
նստում:

Նազիր-վեզիրը պառաւլին տենալու բաշտան, մոտ են գալի,
հարցնում.— Հը՛, նա՛նի, խե՛ր ըլնի, խի՞ ես էկե:

— Էկել եմ Թագաւորի կուշտը,— ասում ա պառաւլը,— խըն-
դիրք ունեմ ասելու:

Նազիր-վեզիրը էթում են Թագաւորին իմաց տալի, թե.— Թա-
գա՛ւորն ապրած կենա, ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց մի պառաւլ ա էկե,
ուզում ա քեզ տենա. Թողա՞նք գա, թե՞ չէ:

— Թողե՛ք գա,— ասում ա Թագաւորը,— տենանք էդ պառա-
ւլը ի՞նչ ա ուզում:

Նազիր-վեզիրը էթում են պառաւլին աղաք անում, բերում Թա-
գաւորի կուշտը: Պառաւլը ձեռները դռնին դրած՝ Թագաւորին գլուխ
ա տալի ընդե կաննում:

— Հը՛, ա՛յ պառաւ, ի՞նչ ես ուզում,— հարցնում ա թագա-
վորը:

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա պառաւը,— մի
խնդիրք ունեմ, համա էրեսս շի բռնում ասեմ:

— Ա՛սա, բան չկա, ա՛սա տենանք խնդիրքդ ի՞նչ ա:

— Թագա՛վորն ապրած կենա, ես մի տղա ունեմ, էկել եմ
քու աղջիկը ուզեմ իմ տղին, հմի կտաս՝ դու գիտաս, շեա տա՛ էլի
դու գիտաս, մեր արինը քեզ հալալ ա:

— Կտամ, խի՞ չեմ տա. համա մի բան պտի ուզեմ, թե արե-
ցիք՝ շատ լավ, թե չէ հո էրկսիդ գլուխն էլ կֆը՛ռուա: Ղարո՛ւլ ես:

— Ղա՛րուլ եմ, ասա տենանք,— ասում ա պառաւը:

— Մի գշերվա միջին իմ ամարաթի նման պտի ընե՛նց մի
ամարաթ շինեք, ընե՛նց մի ամարաթ շինեք, որ տենողի բերնի
չուրն էթա, որ աղջիկս գա էդ ամարաթի միջին ապրի: Շինեցիք՝
լա՛ւ, աղջիկս ձեզ հալալ ա, շինեցիք՝ իմաց կացեք, էրկսիդ գլուխն
էլ կտրիլ կտամ, իմացա՛ր:

— Իմացա, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա պառաւը:
Թագաւորին գլուխ ա տալի, թողում դուս գալի, էթում:

Դառը-տխուր, նոթերը կիտած գալիս ա տուն:

— Հը՛, նա՛նի,— հարցնում ա տղեն,— թագաւորի կուշտը
գնա՛ցիր:

— Գնացի, բա ի՞նչ արի,— ասում ա պառաւը:

— Է՛, ի՞նչ ասեց թագաւորը,— հարցնում ա թագադան տղեն:

— Ի՛նչ ասեմ, որդի, թագաւորը ընենց բան ա ուզում, որ
անելու ճար իլաջ չկա:

— Մի՛ վախի, նա՛նի, ասա տենանք ի՞նչ ա ուզե, որ դու
ըղենց դարտոտել ես:

— Ա՛յ որդի, ասելու բա՛ն ա, որ ասեմ. «Մի գշերվա միջին,
ասում ա, իմ ամարաթի պես մի ամարաթ պտի շինեք, որ իմ աղ-
ջիկը գա միջին ապրի»: Դե՛ ո՞նց շինենք, ա՛յ որդի, էս ախար ըսկի
ըլնելու բա՛ն ա:

— Ա՛յ նանի, դու ըսկի դարտ մի անի, դրանից էլ հեշտ բան
չկա, անց՝ օրն էգուց՝ թագաւորի ամարաթը հազիր կըլնի, դու գնա
արխին քու բա՛նին կաց:

1 Գրառման ձեռագրում այս արտահայտութիւնը դժվար ընթեռնելի է
(Մ. Կ.):

Տղեն կասի, կհանի Մատանիքը կդնի մատը, ալբիալը արար-
ները կզան:

— Ի՛նչ կհրամայես, թագա՛վորի ցեղ,— կասեն:

Տղեն կասի.— Ըստեհ էնթա՛վուր ամարաթներ պտի կաննաց-
նեք. էնթա՛վուր ամարաթներ, որ սաղ աշխարքը ման գաս՝ հատը
չգտնվի, մի խոսքով՝ ո՛վ տենա, խելքամաղ ընի մնա. մըն էլ որ
ամարաթներն ընշանք լիս պտի հազիր ընի, իմացա՛ք:

— Աչքներիս վրեն, թագա՛վորի ցեղ,— կասեն արարները ու
անէրևույթը կըլնեն:

Առավոտը գշերով-գշերհանա պառավը կզարթնի, աչքերը բաց
կանի, ի՛նչ կտենա՝ թագավորին լայաղ ամարաթների միջին թեք
ընկած ա. շորս դիհը մտիկ կտա, կմնա մոտրած, թե էս ո՛րդի ա.
հեղճը ըսկի էրազումն էլ շէր տեհե էսթավուր ամարաթներ, ուր
մնաց ինքն էլ միջին քնած ըլնեմ: Բիրդան միտը կընկնի, որ էս
քոմմա իրա տղի հունարն ա, կուրախանա, աշխարով մին կըլնի:

— Հը՛, նա՛նի,— ձեն կտա էն դհիցը տղեն,— մեր ամարաթ-
ներին հավանո՞ւմ ես. դե՛, թե՛ղ արա, զնա՛ թագավորի աղջի-
կը բե՛:

— Էթամ, ա՛յ որդի,— կասի պառավը,— էս հետ ումուդ ու-
նեմ, որ թագավորն իրա աղջիկը կտա:

Թեղ հագնում ա, էրեսը լվանում, ցլոփս-մլոփսը կապում, կո-
կում, զուգում, վե կենում էթում դպա թագավորի ամարաթը: Էթում
ա դուզ թագավորի խնամաքարի վրեն նստում: Թագավորը փան-
ջարիցը պառավին վարավորդ ա անում, ալբիալը գլխի ա ընկնում,
որ իրա աղջկա հավարին ա էկե, շունքի խաբարը բերել են, որ պա-
ռավի տղեն իրա ուզած ամարաթները շինել ա, հազրե. ամարաթ-
նե՛ր, ամարաթնե՛ր, ամարաթնե՛ր եմ ասում, որ տենողի խելք էր
էթում: Թագավորը իրա նազիր-վեղրին ղրկում ա, որ էթան պառա-
վին բերեն իրա կուշտը:

Նազիր-վեղրին էթում են պառավին աղաք անում, բերում թա-
գավորի կուշտը:

— Հը՛, պա՛ռավ, էկա՞ր,— ասում ա թագավորը,— իմ ուզած
ամարաթները տղեդ հազրել ա, համա մենակ էդ չի, էլ բան պտի
ուզեմ:

— Թագա՛վորը սաղ ըլնի,— ասում ա պառավը,— ասա տե-
նամ է՛լ ինչ ա ուզածդ:

— Մի ընենց մենձ խալիչա պտի հազրեք, որ իմ ամարաթիցը ընչանք ժամը, ժամիցը ընչանք ձեր տունը փռած ըլնի. էս դիհը, էն դիհն էլ կանաչ ուռի ծառեր տնկոտած, վրեն էլ բլբլները ծվվըլան, աղջկանս քեֆը բերեն, իմացա՞ր:

— Իմացա, թագա՛վորն ասլրած կենա, խի՞ չիմացա,— ասում ա պառավը:

Թագավորին գլուխ ա տալի, թողում, դու ա գալի, էթում: Էս պառավն ա՝ էթում ա տուն, էլի դառը-տխուր նստում ա ընչանք տղի գալը: Տղեն գալիս ա տուն, տենում ա էլի մերը նոթերը կիտած նստել ա:

— Ի՞նչ կա, նա՛նի, էլի խի՞ ես ըտենց դարտոտե:

— Է՛հ, ա՛յ որդի, թագավորը հմի էլ ընենց բան ա ուզում, որ ըսկի ընեկու բան չի:

— Ի՞նչ ա ուզում նա՛նի, ա՛սա տենանք:

— Ընենց մենձ խալիչա ա ուզում, որ իրա ամարաթիցը ընչանք ժամը, ժամիցը ընչանք մեր տունը փռած ըլնի. է՛ս դիհը, է՛ն դիհն էլ ուռի ծառեր տնկոտած, վրեն էլ բլբլները ծվվան, աղջիկը գա էդ խալիչի վրովը անց կենա: Դե՛, քեզ եմ հարցնում, ա՛յ որդի. էս ըսկի ընեկու բա՞ն ա:

— Դու դարտ մի անի, նա՛նի, էդ խալիչեն էլ հազիր կանեմ, տենանք սրանից եղը ինչ պտի ուզի:

Տղեն էս ասում ա թե չէ, Մատանիքը հանում ա դնում մատը: Դնելու բաշտան արարները ալուստի գալիս են ընտե կաննում:

— Ի՞նչ կհրամայես, թագա՛վորի ցեղ,— հարցնում են արաբները:

— Ձեզանից ընենց մենձ խալիչա եմ ուզում, որ թագավորի ամարաթից ընչանք ժամը, ժամիցը ընչանք մեր տունը փռած ըլնի. է՛ս դիհը, է՛ն դիհն էլ ուռի ծառեր տնկոտած, վրեն էլ բլբլները ծվվան. իմացա՞ք:

— Իմացանք, թագա՛վորի ցեղ,— ասում են արաբները ոռանէրեւոյթք են ըլնում:

Մթնում ա: Մեր ու տղա թեք են ընկնում արխեին քնում:

Լիսադեմին, բիրդան թագավորի անկաջը մի անուշ բլբլի ձեն ա ընկնում, որ մնում ա հայիլ-մայիլ էլած: Ասում ա. «Ա՛րի մի վե կենամ, տենամ բլբլները էս ո՞րդե են ծվվացնում»:

Դու ա գալի, ի՞նչ տենա՞ իրա ամարաթի աղաքին ընե՛նց մի

ճամփա ա սարքած, ընենց մի ճամփա ա սարքած, եքա խալիչեն էլ վրեն. է՛ս դիհն, է՛ն դիհն էլ ուռի ծառեր տնկտած, վրեն էլ բլրլները ո՛ր շեն ծլվում, կլկլացնում, մարդի խելքամաղ են անում, թողում. մարդ ասում էր՝ չուտի, չխմի, չհագնի, չմաշի, հենց էդ խալիչի վրովը ման գա, բլրլների ձենին անկաշ դնի, էնքա՛մ մի սիրուն թամաշի բան էր:

«Չէ,— ասում ա թագավորը ինքն իրան,— էս հետ պառավը պսի աղջիկս տանի, որ տանի, հմի էլ կաց ընենց մի բան ուղեմ, բալթի շկարենա գլուխ բերել:

Թագավորն ըստե, պառավն ու իրա տղեն էլ ընտե են զարթնում բլրլների անուշ ձենիցը:

— Հը՛, նա՛նի,— ձեն ա տալի տղեն,— թագավորի ուզած խալիչեն ու ճամփեն հազիր ա, դե՛ դնա թագավորի աղջիկը բն՛:

— Էթամ,— ասում ա պառավը ուրախացած:

Վառզ-վառզ հագնում ա, գլուխ-մլուխը կապում, զուգում ու յա՛լլա՝ դպա թագավորի ամառաթը: Էթում ա դուզ թագավորի խնամաքարի վրեն նստում: Նազիր-վեզիրը նրան որ տենում են, էթում են աղաք անում բերում թագավորի կուշտը: Պառավը թագավորին գլուխ ա տալի, ընտե կաննում:

— Հը՛, պա՛ռավ,— ասում ա թագավորը,— էկար, որ աղջիկը տանե՛ս:

— Հա՛, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա պառավը:

— Իմ ուզած էրկու բանն էլ հազրել եք, մնացել ա մինը. ըտ էլ որ բերեք, իմաց կացեք՝ աղջիկս ձերն ա ու ձերը:

— Ա՛սա, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասա տենանք վրա իրեքն ի՛նչ ա,— ասում ա պառավը:

— Էս հետ աղջկանս հմար մի ձեռք ընենց շոր պտի բերեք, որ ո՛նչ ասեղ կպած ըլնի, ո՛նչ թել, ո՛նչ մկրատ, որ աղջիկս հագնի էթա ժամ, ընտիան էլ դուզ ձեր տունը, իմացա՛ր:

— Իմացա, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա պառավը, թագավորին գլուխ ա տալի, ամառաթիցը դուս գալի, թողում, էթում: Պառավը դառը-տխուր գալիս ա տուն:

— Հը՛, նա՛նի,— հարցնում ա տղեն,— թագավորն ի՛նչ ասեց:

— Է՛հ, ա՛յ որդի,— ասում ա,— թագավորը էս հետ ընենց բան ա ուղում, որ ըսկի գլուխ գալու բան չի:

— Ասա տենամ ի՛նչ ա ուղում,— հարցնում ա տղեն:

— Աստու՛ ա. Վի ձեռք էնթալուր շոր պտի բերեք աղջկանս հմար, որ ո՛նչ ասեղ դիպած ըլնի, ո՛նչ թել, ո՛նչ մկրատ, ո՛նչ զաղո. դե՛ արի ու ըտենց շոր գտի:

— Դու դարտ մի անի, նա՛նի, էդ մի ձեռք շորն էլ կհագրեմ, տենանք եննա ի՛նչ պտի ասի, շտա:

Տղեն կասի, Մատանիքը կհանի կղնի մատը, ալբիալը արաբ-ները կգան:

— Ի՛նչ կհրամայես, թագա՛վորի ցեղ,— կասեն արաբները:

— Մի ընենց ձեռք աղջկա շոր եմ ուզում ձեզանից, որ ո՛նչ ասեղ կպած ըլնի, ո՛նչ թել, ո՛նչ էլ մկրատ, իմացա՞ք:

— Աշքներիս վրեն,— կասեն արաբները ու էն սհաթին կըք-վեն. անէրեւոյթք կըլնեն:

Առավոտը լիսը կբացվի թե չէ, տղեն մորը կասի.— Նա՛նի, դե վե՛ գնա թագավորի ամարաթը. նրա ուզած մի ձեռք շորը հմի հա-սած կըլնի:

— Լա՛վ, որ ասում ես, կէթամ:

Պառավը էն սհաթը կհագնվի, գլուխ-մուկը կկապի, կզուգվի, կղարդարվի ու կկըրնկի դպա թագավորի ամարաթը: Կէթա դուռ թա-գավորի խնամաքարի վրեն կնստի: Նազիր-վեզիրը պառավին որ կտենան, կէթան, կկանչեն կբերեն թագավորի կուշտը: Պառավը թագավորին գլուխ կտա, ընտե կկաննի: Կտենա, թագավորի կշտին իրա աղջիկը նստել ա, հագին մի ընենց շոր կա, որ էլ ի՛նչ ասեմ, մարդ չտոխ՛, չսմի՛, հենց նրան ու նրա շորերին մտիկ անի, էն-քա՛մ մի սիրունիկ զադ էր:

— Պա՛ռավ,— կասի թագավորը,— հմի որ աղջիկս տարաք, դե գնա՛ տղեդ բե՛, պսակենք:

Պառավը ուրախ-ուրախ վեր ա կենում գալի տուն:

— Ա՛յ որդի,— ասում ա,— թեզ արա վե՛ կաց էթանք, թա-գավորը քեզ կանչում ա, ասում ա. «Թող գա, աղջիկս տամ նրան»:

— Ղո՛րթ,— հարցնում ա տղեն:

— Ղո՛րթ,— ասում ա մերը:

Մեր ու տղա վեր են կենում, գալի թագավորի ամարաթը: Թա-գավորը իրա աղջիկը տալիս ա նրան, օխտե օր, օխտը գշեր հար-սանիք են անում. ինչ քե՛ֆ, ինչ ուրախությո՛ւն, որ էլ հալ ու հե-սաբ չկար: Հարսանիքից եղը տղեն թագավորի աղջկանը վեր ա ունում, բերում իրա տունը:

Սրանց թողանք ըստեհ, դանք խաբար տանք մեր Քոսիցը:
Քոսեն, ախար, իմաստուն էր էլի: Թագավորի տղի գլխով անց-
կացածը քոմմա գիտար, ամեն բան գիտար ու միտք էր անում՝
ո՞նց անի, որ իրա ինադը նրանից հանի, էն հունարով Մատանիքը
ներա ձեռիցը խլի:

Օրեն մի օրը մի բոլ ռանգ-ռանգ ուլունքներ, մարջաններ, մար-
գարաններ ու շուշից շինած ջուլա-ջուլա զադեր ա վեր առնում գա-
լի Թագավորի տղի տան աղաքին մի պուճուր դուքան ա դնում, որ
ծախի: Թագավորի տղի կնիկը, դե ինչքամ չըլնի կնիկ էր էլի՝,
ամեն օր դարավուկներին փող էր տալի, էթում էն Քոսի դուքանից
ոսկունք-մոսկունք, մարջաններ առնում, բերում: Մի օր էլ ալուշ-
կիցը տենում ա՝ ըսօր դհա լավ-լավ մենծ-մենծ մարջաններ կա
Քոսի դուքանումը. ասում ա. Շնա էթամ, իմ ձեռովը լավերը ջկեմ,
առնեմ:

Վեր ա կենում գալի Քոսի դուքանը: Քոսեն սրան որ տենում
ա, ուրախանում, աշխարով մին ա ըլնում:

— Խա՛նում ջան, ի՞նչ ես ուզում, — հարցնում ա Քոսեն:

Թագավորի տղի կնիկը մի քանի հատ մարջան ա ջկում, վեր
առնում:

— Սրանց գինն ի՞նչ ա, — հարցնում ա Քոսին:

— Չէ՛, խա՛նում ջան, — ասում ա Քոսեն, — էս փողով չեմ
տալի:

— Բա ընչո՞վ ես տալի, — հարցում ա:

— Ժանգոտած մատանիքներով, վաղուցվա հին բաներով, թե
չէ փող չեմ ուզում, — ասում ա Քոսեն:

— Լա՛վ, — ասում ա Թագավորի տղի կնիկը, — զաթի մեր պա-
տըրհանումը մի ժանգոտած Մատանիք կա, յավաշ էթամ բերեմ:
էթում ա Մատանիքը բերում, տալի Քոսին, մարջաններն առ-
նում, թողում գալի տուն:

Դու մի՛ ասի էդ մատանիքը էն հունարով Մատանիքն ա ըլ-
նում: Քոսեն քիչ ա մնում ուրախությունիցը գժվի. ալբիալը մա-
տանիքը դնում ա մատը: Դնելու բաշտան արարները գալիս են:

— Հը՛, ի՞նչ ես ուզում, Քո՛սա, — հարցնում են արաբները:

— Էս սհաթը գնացեք Թագավորի տղին ու պառավին բերեք
վեհ դրեք ըստեհ, ինձ ու նրա կնկանը տարե՛ք ծովի միջի ցամաքը

Հանեք, իրա ամարաթներն էլ շալակեք տարեք էդ ցամաքի վրեն,
վե դրեք, որ մենք էրկսով նրանց միջին ասպրենք:

էհ, արարենքի ձեռին էս հո դժար բան չէր: Աւրիալը թագա-
վորի տղի ամարաթնեը վեր են ունում, տանում ծովի միջի ցա-
մաքի վրեն վե դնում, Քոսին ու նրա կնկանը տանում էդ ամա-
րաթնեքի միջին նստացնում, թագավորի տղին ու պառավին էլ վե-
քերում Քոսի դուքանի միջին վե դնում ու թողում էթում իրանց
բանին:

Թագավորի տղեն մի վախտ աչքը բաց ա անում, ի՞նչ տենում՝
պառավի հեննա Զոսի դուքանի միջին, Թագավորի աղջիկն էլ կըշ-
տին չի:

Արիալը գլխի ա ընկնում, թե բանը ընչո՞ւն ա. շատ ա գըլ-
խին վա՛յ տալի, լաց ըլնո՞ւմ՝ էլ ո՞ւր, բանը բանից անց էր կացն:

— Նա՛նի,— կասի թագավորի տղան,— սրանից դենը իմ ապրիլը հարամ ա. դու ըստե կա՛ց, ես էթամ երկրե-երկիր, աշխարհ-աշխարհ ման գամ, բալի մի ճար անեմ, իմ ինադը Քոսից հանեմ, նո՛ր որ սիրտս դնջանա: Սաղ եդ էկա՛ էլի մեր ու տղա ենք, թե չէ հո՛, աստոծ քեզ հետ:

Ճամփի թաղարեք կտենա, պառավի ձեռը կպաշի, իրա Կատուն վե կունի, կընկնի ճամփա: Կէթա, կէթա, կէթա, մի օր, էրկու օր, իրեք օր, չորս օր, մախլասի՝ մի շաբաթ, կհասնի մի գեղ, մութը գետինը կկոխի: Կմննի էդ գեղը, մի տան դուռ կօհօի: Տանտերը կգա, դուռը բաց կանի:

— Ո՞վ ես,— կհարցնի տանտերը,— էս բեկլախտին ո՞ւր ես էթում:

— Ճամփորդ եմ,— կասի թագավորի տղեն,— չի՞նի էս գշեր տեղ տաք՝ քնեմ, առավոտը էնբաշտեն էլի վե կենամ, էթամ իմ բանին:

— Խի՞ չիլնի, ղոնաղն ասստն ա,— կասի տանտերը ու նրան աղաք կանի, կտանի նեքսև։

Կբերեն դռակ կթցեն, ղոնաղին վրեն կնստացնեն: Մի քիչ վախտ կանցկենա, կբերեն հաց կթցեն, մի դաստա էլ դազանակ կբերեն. աժենքին մի-մի դազանակ կտան, մեծն էլ կտան ղոնաղին: Թազավորի տղեն շատ կզարմանա էս բանի վրեն, կհարցնի.— է՞ս ինչ բան ա, էս դազանակները խի՞ եթ բերի:

— Մի քիչ սա՛բր արա,— կասի տանտերը,— եննա կիմանաս, թե էս դազանակները ընչի հմար ա:

Թագավորի տղեն սուս կկենա: Հենց կնստեն հացի, մըն էլ ի՛նչ կտենա՝ ամեն դհից եքա-եքա՝ մկներ դուս էկան ու վրա տվեցին հացին: Նրանք էլ դազանակներով տալիս ին մկներին, որ կարենային մի քիչ հաց ուտի: Մի դհիցը դազանակներն ին վրա բերում, մի դհիցը հաց ուտում: Թագավորի տղեն էս որ կտենա, ալքիալը տեղիցը վե կկենա, կէթա իրա խուրջնի բերանը բաց կանի: Բաց կանի թե չէ, Կատուն՝ ընտիան դուս կգա: Մկները կատվին տենալու բաշտան, քոմմա կփախնեն, մի-մի ծակ կմնեն. ինչ ա՛ իրանց Կատուն չուտի: Տանտերը կմնա զարմացած, թե՛ ի՛նչ թալուր դոնաղ ա, որ մկները նրանից վախեցան: Դու մի՛ ասի, սրանց երկրում, որ ասես, կատու՛ չիլնում: Մի քանի օր թագավորի տղեն սրանց տանը մնում ա, տանտերերը արխեին հաց ին ուտում, մի մուկ էլա չէր մոտանում Կատվի ահիցը: Վերջը մկների ճարը ո՛ր կտրվում ա, թուփ են ըլնում, էթում իրանց թագավորի կուշտը գանգատ, թե. «Բա չես ասի ըսե՛նց, ըսե՛նց, ըսե՛նց բան, Ֆլա՛ն թագավորի տղեն էկել ա մեր երկիրը, հետն էլ մի Կատու ա բերե, նրա ահիցը չենք կարում բններիցս դուս գանք: Մնացել ենք սոված, ձեռներս զադ չի ընկնում, որ ուտենք, քիչ ա մնում բիրադի սատկոտենք»:

Մկների թագավորը մի դռչաղ մուկ ա ջոկում.— Կէթաս,— ասում ա,— թագավորի տղի կուշտը, կասես. «Ի՛նչ ուզում ես, ա՛սա տանք, թաքլի քու Կատուն առնես ըստիան էթաս»:

էդ դռչաղ մուկը վեր ա կենում էթում թագավորի տղի կուշտը:

— Թագա՛վորի ցեղը սաղ ըլնի,— ասում ա մուկը,— մեր թագավորը ասում ա. «Ինչ լեզուդ կպտտի, ա՛սա տամ, թաքլի կատուդ վեր ունես, մեր երկրիցը քաշվես»:

Թագավորի տղեն ասում ա.— Ֆլա՛ն ծովի միջին մի ամարաթ կա, էդ ամարաթի միջին մի Քոսա ա կենում, նրա կշտին մի Մատանիք կա, թե կարաց էդ Մատանիքը բերել տա, Կատուս վե կուռնեմ ըստիան կէթամ, թե չէ՝ չեմ էթա:

¹ Այս բառի փոխարեն եղել է՝ մուկը, հավանաբար արտագրելիս բանասահավաթը վրիպել է (Մ. Կ.):

էդ մոռնալ խաբարը տանում ա իրանց թագավորին, թե թագավորի տղեն ասում ա. «Ֆլա՛ն ծովի միջին մի Քոսա ա ապրում, Քոսի կշախն մի Մատանիք կա, ընչանք էդ Մատանիքը բերել չտաս, էս երկրից չեմ էթա»:

Մկենրի թագավորը էս որ լսում ա, էն սհաթը մի ղոշաղ մոռնալ ա ղրկում էդ Քոսի ամարաթը, որ էթա, ո՛նց որ ընի մի ֆանդով էն Մատանիքը գողանա, վեր ունի բերի:

Էդ ղոշաղ մոռնալ ա՝ վեր ա կենում ընկնում ճամփա դաւ Քոսի ամարաթը: Էդ մոռնալ ա՝ ծովի տակովը փորիլոն, լաղում տալոն կէթա, կէթա՝ մի օր, էրկու օր, իրեք օր, մախլասի՝ մի շաբաթ, հասնի Քոսի ամարաթները, գշերը տակիցը կփորի, կնիլնի վիրե, կտենա Քոսեն քնած ա: Քոսեն քնելիս հունարով Մատանիքը դնում էր բերանը ընենց էր քնում, որ չընի թե կնիկը գողանա, դնի մատը, արաբները գան, իրան վնասիլ տա: Մոռնալ դե՛ս, դե՛ն կընկնի, Մատանիքը չի գտնի, վերջը որ շատ ման կգա, վարավորդ կանի, կտենա, Քոսի բերանումը պահած ա: Ըտեղ մի շուշա թունդ քացախ կընի դրած, մըն էլ աղաթասով սև տաղտեղ. կէթա պոչը կթաթխի աղաք քացախի մեջը, եննա սև տաղտեղի մեջը, ա՛ռ Տա Քոսի պինչը կկոխի: Կոխելու բաշտան Քոսեն կփռշտա, Մատանիքը բերնիցը վե կընկնի: Մոռնալ էլ զաթի դրան էր բանդ. կվերունի ու յա՛լա իրա էկած ճամփովը կգա, կհասնի իրանց երկիրը, Մատանիքը կտանի կտա թագավորի տղին: Թագավորի տղեն իրա Կատուն վե կունի, էդ գեղիցը դուա կգա, կէթա, կէթա մի ղոշաղ տեղ, Մատանիքը կդնի մատը: Դնելու բաշտան արաբները կգան:

— Ի՛նչ կհրամայես, թագավորի ցեղ,— կասեն արաբները:

— Ինձ վե կալեք, տարեք մեր երկիրը:

Արաբները նրան վե կունեն, կտանեն իրա երկիրը. եննա թագավորի տղեն կասի.— էս սհաթը կէթաք ֆլա՛ն ծովի միջի ամարաթիցը Քոսին վե կունեք, կքցեք ծովը, ամարաթը իրա սարք ու կարգովը, թագավորի աղջկանովը կտանեք կղնեք էլի աղաքվա տեղը:

Արաբները ալբիալը թագավորի տղի հրամանը կկատարեն, Քոսին կքցեն ծովը, ամարաթը իրա սարք ու կարգովը, թագավորի աղջկանովը կտանեն կղնեն իրա աղաքվա տեղը:

Թագավորի տղեն կնկանը ո՛ր կտենա, կուրախանա, աշխարով մին կընի, ուրախություններիցը չեն իմանում ի՛նչ անեն: Նո՛ր

կնստեն ըստե դե՛սից, դե՛նից կխոսան, ջան կասեն, ջան կլսեն,
իրար գլխով անցկացածը իրար նաղլ կանեն: Պառավի ուրախու-
թյունին հո հալ ու հեսար չկար: Սրանից դենը մարդ ու կնիկ,
լավ-լազաթին իրար հեննա սիրով կապրեն ընչանք իրանց մահը:
Նրանք հասան իրանց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձեր մու-
րազին:

